

УДК 343.98

*Гусева В. О., канд. юрид. наук, доц., доцент Харківського
національного університету внутрішніх справ,
e-mail: vaguseva2007@ukr.net*

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПОСЯГАНЬ НА ПРАЦІВНИКІВ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Для повного, й максимально об'єктивного розслідування посягань на життя працівників правоохоронних органів важливе значення має вміле використання слідчими можливостей судово-експертних досліджень.

Успішне розслідування посягань на працівників правоохоронних органів, де має місце вбивство, заподіяння тілесних ушкоджень, та інших злочинів, можливе лише у разі належного використання саме судово-експертних досліджень.

Так, після проведення невідкладних слідчих дій має бути вирішено питання про призначення експертиз. При розслідуванні посягань на працівника правоохоронного органу найбільш поширеними експертизами є: судово-медична експертиза трупа або судово-медична експертиза живої особи (встановлення причин смерті, характеру тілесних ушкоджень тощо), судово-медична експертиза виявлених слідів біологічного походження (речових доказів), окремі види криміналістичних експертиз – судово-дактилоскопічна експертиза, судово-балістична експертиза, судово-почеркознавча експертиза (записок, листів з погрозами на адресу потерпілого) тощо.

Призначення судово-медичної експертизи причин смерті або характеру і ступеня шкоди, заподіяної здоров'ю, є обов'язковим. Первинна інформація і огляд місця події дозволяють слідчому зібрати дані, необхідні для призначення судово-медичної експертизи причин смерті. Тому призначення експертизи в більшості випадків має здійснюватися відразу ж після огляду місця події. Доцільніше було б проведення експертизи доручити тому судовому медику, який брав участь при здійсненні огляду місця події і трупа, оскільки він має вже певне уявлення про причини смерті і механізми заподіяння ушкоджень. При складанні постанови про призначення експертизи слідчому бажано проконсультуватися з судово-медичним експертом з приводу

поставлених питань. Основними питаннями, які вирішуються судово-медичним експертом, є: яка причина смерті; коли настала смерть; які ушкодження є на трупі (їх характер, локалізація, знаряддя і час нанесення); які з наявних ушкоджень є прижиттєвими, які нанесені посмертно; яка послідовність нанесення ушкоджень, яке саме пошкодження стало причиною смерті; чи відповідають ушкодження на одязі пошкодженням на трупі (за характером, кількістю), чи здатний був потерпілий після спричинення йому ушкоджень здійснити будь-які самостійні дії (пересуватися, кричати тощо); чи є на трупі сліди, що вказують на боротьбу та самооборону; чи вживав потерпілий незадовго до смерті алкоголь, і в якій кількості; чи вживав потерпілий їжу, і яку саме, яка групова приналежність і тип крові потерпілого [1, с. 69–105; 2, с. 92–116].

При постановці питань судово-медичному експерту не можна ставити питання юридичного характеру (наприклад, чи мало місце вбивство або самогубство).

Призначення інших криміналістичних експертиз відбувається за загальним правилом, установленим кримінально-процесуальним законодавством.

Результати проведеного нами вивчення кримінальних проваджень даної категорії в сукупності з проведеним анкетуванням фахівців-криміналістів дозволили виявити низку недоліків при постановці питань експертам, зокрема, судово-балістичних експертиз:

- наданий на експертизу одяг потерпілих є непридатним для дослідження (через порушення умов зберігання та вилучення);

- при постановці питання про можливість пострілу зі зброї, при натисканні на спусковий гачок, не вказуються конкретні умови пострілу (падіння зброї з висоти, удар по спиці курка тощо);

- окремі слідчі втрачають можливості об'єктивних перевірок причетності підозрюваних у скоєнні посягань шляхом проведення експертиз щодо встановлення наявності продуктів пострілу на їх одязі і шкірних покривах;

- при вирішенні питання про наявність продуктів пострілу на руках не надаються контрольні тампони;

- питання про наявність продуктів пострілу ставиться без урахування використаної моделі зброї;

- питання, які підлягають вирішенню, не має носити шаблонний характер;

- постановка тих чи інших питань повинна здійснюватися з урахуванням обстановки, що склалася, та умов вчиненого злочину.

Не можна також допускати заміну проведення судової експертизи допитом експерта, оскільки він може бути допитаний тільки після проведення ним судової експертизи.

З метою створення сприятливої обстановки для проведення експертизи слідчий вправі отримати зразки для порівняльного дослідження у підозрюваного і потерпілого.

Закон не дає вичерпного переліку зразків для порівняльного дослідження. Під «зразками» треба розуміти відбитки пальців і ступнів ніг, зіптки зубів, зішкріби з-під нігтів, зразки волосся, крові, слини та інші, пов'язані з життєдіяльністю організму. Крім того вилученню підлягають зразки почерку підозрюваного.

Для вилучення зразків для порівняльного дослідження при необхідності слідчий залучає спеціаліста. При примусовому вилученні зразків доцільно забезпечити присутність понятих. Слідчий має право, а не зобов'язаний, отримувати зразки для порівняльного дослідження. Якщо, на думку органу досудового розслідування, порівняльне дослідження можливо і без вилучення зразків, він не проводить дану процесуальну дію. Хід і результати даної процесуальної дії фіксуються в протоколі.

На підставі кримінально-процесуального закону слідчий вправі бути присутнім при проведенні судової експертизи. Однак у цьому випадку слідчий зобов'язаний дотримуватися принципу незалежності експерта при виробництві даної процесуальної дії.

Таким чином, не викликає сумнівів важливість використання під час розслідування злочинів проти авторитету органів державної влади у сфері правоохоронної діяльності спеціальних медичних знань. Треба пам'ятати, що можливості вказаного виду спеціальних знань можуть бути використані не лише в процесі судових експертиз, а й, що важливе під час підготовки та проведення слідчих (розшукових) дій.

У перспективі необхідно створити комплекс науково-обґрунтованих криміналістичних рекомендацій, що дозволять слідчому вже на початковому етапі розслідування посягань на життя працівників правоохоронних органів вміло користуватися можливостями судових

експертиз, а в подальшому можуть служити основою для формування цілісної криміналістичної моделі вирішення зазначених проблем.

Список використаних джерел:

1. Каткова Т. В. Судові експертизи. Збірник питань. Харків : Оригінал, ІМП «Рубікон», 1994. 144 с.
2. Черечукина Л. В. Расследование убийств : учеб.-метод. пособ. МВД Украины, Луган. гос. ун-т внутр. дел им. Э. А. Дидоренко. Луганск : РИО ЛГУВД им. Э. А. Дидоренко, 2009. 248 с.
3. Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 № 53/5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98/page2> зі змінами і доповненнями та у редакції станом на 1 лютого 2013 року (дата звернення: 27.02.2019).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2013, № 9–10, № 11–12, № 13 (із поточними змінами). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 25.02.2019).